

POSTANOWIENIE

31 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marta Romańska

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 31 października 2023 r. w Warszawie
zażalenia M.K. i M.K.1

na postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z 3 marca 2023 r., VII AGa 628/22 (VII WSC 54/23)

w sprawie z powództwa M.S.

przeciwko P. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w W., H. spółce z

ograniczoną odpowiedzialnością w Ż., M.K. i M.K.1

o zapłatę,

1) oddala zażalenie

**2) zasądza od M.K. i M.K.1 na rzecz powoda M.S. solidarnie
kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) zł tytułem kosztów
postępowania zażaleniowego;**

**3) oddala wnioski P. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością
w W. i H. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w Ż. o
zasądzenie na ich rzecz kosztów postępowania zażaleniowego.**

(R.N.)

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 3 marca 2022 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie odrzucił skargę kasacyjną M.K. i M.K.1 od wyroku tego Sądu z 29 listopada 2022 r., uznając, że nie istnieje dla niej substrat zaskarżenia. W zaskarżonym skargą kasacyjną wyroku brak jest bowiem rozstrzygnięcia, zarówno w postaci pozytywnej, jak i negatywnej, w którym apelacja wniesiona przez współpozwanę P. spółkę z

ograniczoną odpowiedzialnością w W. i H. spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością w Z. zostałyby rozpoznana w odniesieniu do skarżących M.K. i M.K.1. Prawomocny wyrok sądu drugiej instancji może być przedmiotem zaskarżenia skargą kasacyjną jedynie w takiej części, w jakiej istnieje, niezależnie od tego czy rozstrzygnięcie jest negatywne, czy pozytywne dla skarżącego. Środek zaskarżenia od orzeczenia nieistniejącego albo zaskarżający orzeczenie niższej instancji w zakresie, w jakim sąd ten nie rozstrzygał, jest niedopuszczalny. Przedmiotem uchylenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.) albo uchylenia i orzeczenia co do istoty sprawy (art. 398¹⁶ k.p.c.) w postępowaniu kasacyjnym może być jedynie konkretne orzeczenie sądu drugiej instancji, a zatem takie, które zostało zawarte w jego sentencji.

W zażaleniu na postanowienie Sądu Apelacyjnego z 3 marca 2022 r. M.K. i M.K.1 zarzucili, że zostało ono wydane z naruszeniem art. 398¹ § 1 w zw. z art. 398⁶ § 2 w zw. z art. 378 § 2 k.p.c. ze względu na odrzucenie skargi kasacyjnej w oparciu o błędne założenie, że w zaskarżonym wyroku Sądu Apelacyjnego z 29 listopada 2022 r. brak jest substratu zaskarżenia w odniesieniu do skarżących, a tym samym nie mogli oni wywieść skargi kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego w zakresie, w jakim Sąd ten nie rozstrzygał, podczas gdy substratem zaskarżenia jest wyrok w zakresie, w jakim jest on według skarżących dotknięty wadą polegającą na nierozstrzygnięciu w nim sprawy także na ich rzecz jako współuczestników sporu, którzy nie wnieśli apelacji.

Pozwani wnieśli o uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Apelacyjnego z 3 marca 2022 r.

Pozwane Spółki oraz powód wnieśli o oddalenie zażalenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ocena zasadności zażalenia wymaga najpierw zbadania, z jakimi żądaniami wystąpił powód przeciwko każdemu z pozwanych i w jaki sposób do tych żądań odniosły się Sądy Okręgowy i Apelacyjny w wydanych w sprawie wyrokach.

Powód wniósł o zasądzenie od P. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W. i H. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w Z., M.K. i M.K.1 kwoty 154.980 zł z odsetkami za opóźnienie. Twierdził, że ze spółkami zawarł umowę

pośrednictwa, na mocy której za wykonaną usługę miały mu one zapłacić wynagrodzenie. Pozwani M.K. i M.K.1 za zapłatę tego wynagrodzenia odpowiadają jako współnicy spółki osobowej przekształconej w spółkę kapitałową, a zatem na podstawie art. 574 k.s.h.

Pozwani P. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w W., H. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w Z., M.K. i M.K.1 wnieśli o oddalenie powództwa. Obie spółki uzasadniały własne stanowisko procesowe tym, że nie one, lecz w istocie M.K. i M.K.1 byli stronami umowy pośrednictwa i to na nich ciężą zobowiązania umowne w stosunku do powoda. M.K. i M.K.1 twierdzili natomiast, że stronami umowy były Spółki i to one zobowiązane są do zapłaty wynagrodzenia; roszczenie o zapłatę wynagrodzenia powstało przy tym w chwili, gdy M.K. i M.K.1 nie byli już współnikami obu Spółek, a zatem nie ma do nich zastosowania art. 574 k.s.h.

Wyrokiem z 21 stycznia 2022 r. Sąd Okręgowy w Warszawie zasądził solidarnie od wszystkich pozwanych na rzecz powoda kwotę 154.980 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie w transakcjach handlowych liczonymi od 1 lipca 2017 r. (pkt 1), a w pozostałym zakresie powództwo oddalił (pkt 2).

O takim rozstrzygnięciu zadecydowało ustalenie, że stronami umowy zawartej z powodem 12 grudnia 2016 r. o pośrednictwo w zbyciu spółki jawnej były pozwane spółki. Zostały one w komparycji umowy zidentyfikowane do tego stopnia szczegółowo, że nie sposób przyjąć, iż rzeczywistą wolą stron było uczynienie stronami umowy pozwanych osób fizycznych. Obowiązek zapłacenia powodowi przez spółki kwoty dochodzonej pozwem miał zatem podstawę w umowie, którą z nim zawarły i powinny wykonać, zaś przypisanie M.K. i M.K.1 odpowiedzialności za spełnienie tego świadczenia miało oparcie w art. 574 k.s.h. Ich odpowiedzialność za spełnienie świadczenia zasądzzonego na rzecz powoda od spółek miała zatem źródło w ustawie i charakter solidarny ze spółkami.

Wyrok Sądu Okręgowego z 21 stycznia 2022 r. zaskarżyły apelacjami wyłącznie spółki, a w zasadzie jedynym zarzutem, jaki w tym środku zaskarżenia podniosły, był zarzut błędnego przypisania im statusu stron umowy pośrednictwa, w warunkach gdy w rzeczywistości umowę mieli zawrzeć z powodem M.K. i M.K.1.

Pozwani M.K. i M.K.1 wyroku nie zaskarżyli. Ustalenia Sądu Okręgowego; ocena prawna sprawy odpowiadała ich stanowisku, że to spółki zawarły umowę pośrednictwa i one powinny ją wykonać.

Wyrokiem z 29 listopada 2022 r., w uwzględnieniu apelacji pozwanych spółek, Sąd Apelacyjny w Warszawie zmienił wyrok Sądu Okręgowego w pkt 1 w ten sposób, że oddalił powództwo w stosunku do apelujących. O takim rozstrzygnięciu Sądu Apelacyjnego zadecydowało zmienione ustalenie co do tego, kto zawarł z powodem umowę pośrednictwa. Sąd Apelacyjny ustalił bowiem, że nie spółki, lecz pozwani M.K. i M.K.1 byli stroną umowy pośrednictwa z powodem i ocenił, że po stronie spółek nie istniała *causa*, którą by można objaśnić ważne zawarcie umowy pośrednictwa.

Trzeba dostrzec, że zmienione ustalenia odbiegają od twierdzeń powoda, w nawiązaniu do których zgłosił roszczenie i których nie uzupełnił i nie zmienił do chwili zamknięcia rozprawy, a przy tym odnoszą się do sporu między pozwanymi spółkami i pozwanymi osobami fizycznymi, co do tego, kto wystąpił jako strona umowy z powodem.

Na mocy art. 378 § 2 k.p.c. w granicach zaskarżenia sąd drugiej instancji – poza granicami rozpoznania apelacji ustalonymi w art. 378 § 1 k.p.c. – może z urzędu rozpoznać sprawę także na rzecz współuczestników, którzy wyroku nie zaskarżyli, gdy będące przedmiotem zaskarżenia prawa lub obowiązki są dla nich wspólne. Współuczestników tych należy zawiadomić o rozprawie; mogą oni składać pisma przygotowawcze. Wydane w stosunku do takich współuczestników orzeczenie, pomimo jego niezaskarżenia, nie staje się w stosunku do nich prawomocne do czasu rozpoznania apelacji, gdyż sąd drugiej instancji może z urzędu rozpoznać sprawę także w tej części (art. 363 § 3 k.p.c.) (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 23 marca 2006 r., II CZ 17/06). Jeśli jednak – obojętne z jakich przyczyn – nie dojdzie do rozpoznania sprawy na rzecz współpозwanych, to trudno mówić o tym, że na poziomie sądu drugiej instancji zostało wydane w stosunku do nich orzeczenie, które mogłoby być przedmiotem zaskarżenia skargą kasacyjną. Taka sytuacja ma w istocie miejsce w niniejszej sprawie.

Skoro żądanie pozwu uwzględnione przeciwko spółkom, w związku z tym, że im Sąd Okręgowy przypisał status stron umowy odpowiedzialnych za jej wykonanie, zostało następnie oddalone przeciwko tym spółkom z konstatacją, iż nie zawarły umowy, z której powód wywodzi ich odpowiedzialność, to pozwane osoby fizyczne, których solidarna odpowiedzialność za to roszczenie miała mieć oparcie w art. 574 k.s.h., na podstawie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. mogą bronić się przed egzekwowaniem od nich zobowiązania innego podmiotu, za które ustawa przypisuje im odpowiedzialność. O tej drodze obrony Sąd Najwyższy wypowiedział się w wyroku z 25 września 2019 r., III CSK 161/17, wydanym w stanie faktycznym zbliżonym do ocenianego w niniejszej sprawie, i stwierdził, że powództwo o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności, o którym mowa w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., oparte może być na zdarzeniach o charakterze materialnoprawnym, które nastąpiły po powstaniu tytułu egzekucyjnego bądź po zamknięciu rozprawy w wypadku orzeczenia sądowego, z którymi odpowiednie przepisy wiążą skutek w postaci wygaśnięcia zobowiązania albo niemożności prowadzenia egzekucji. Poza wprost wymienionymi w tym przepisie zarzutami spełnienia świadczenia i potrącenia, w doktrynie i orzecznictwie nie budzi wątpliwości, że do zdarzeń, wskutek których zobowiązanie wygasło na gruncie powołanej podstawy powództwa można zaliczyć m.in.: spełnienie świadczenia, zwolnienie dłużnika z długu przez wierzyciela (art. 508 k.c.). Do zdarzeń tych należą również te, które nie są zależne od woli stron, jak na przykład przedawnienie roszczenia stwierdzonego tytułem egzekucyjnym (art. 117 § 2 k.c.), niemożliwość świadczenia wskutek okoliczności, za które dłużnik nie ponosi odpowiedzialności (art. 457 § 1 k.c.) czy też wejście w życie nowego przepisu prawnego powodującego wygaśnięcie zobowiązania. Istniejący stan prawny zmieniają też prawomocne orzeczenia. W tej grupie zdarzeń, na których można oprzeć powództwo opozycyjne mieści się wydanie wyroku na korzyść jednego z dłużników solidarnych w następstwie uwzględnienia zarzutu wspólnego dla wszystkich dłużników (art. 357 § 2 k.c.). Potwierdził to Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z 26 sierpnia 1965 r. - zasadzie prawnej – III CO 9/65 (OSNCP 1967, nr 3, poz. 42), wskazując, że dłużnik solidarny, w stosunku do którego uprawomocniło się orzeczenie uwzględniające powództwo, może żądać

umorzenia egzekucji prowadzonej na podstawie tego orzeczenia w związku z tym, iż następnie zostało prawomocnie oddalone powództwo wierzyciela w stosunku do innego dłużnika solidarnego na skutek uwzględnienia zarzutu wspólnego dłużnikom solidarnym (podobnie w późniejszych orzeczeniach zob.m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 31 sierpnia 1966 r., III CR 226/64, OSNCP 1967, nr 4, poz. 72, z 18 lipca 1974 r., III CR 133/74 oraz postanowienie z 23 lipca 2014 r., V CSK 506/13, OSNC 2015, nr 6, poz. 77). Rozważywszy, w jaki sposób należy określić kategorię „zarzutów wspólnych” i czy mieści się w niej zarzut nieistnienia zobowiązania, a ściślej zarzut, że zobowiązanie nigdy nie powstało, Sąd Najwyższy w cytowanym orzeczeniu uznał ostatecznie, iż skoro podstawą powództwa opozycyjnego mogą być zdarzenia skutkujące wygaśnięciem zobowiązania, a zatem ta podstawa oparta jest na założeniu, że zobowiązanie wcześniej istniało, to tym bardziej do zdarzeń tych należy zaliczyć zarzut, iż zobowiązanie do świadczenia nigdy nie powstało. Jest to wspólny zarzut o charakterze materialnym przysługujący wszystkim współdłużnikom zobowiązanym solidarnie, który w postępowaniu sądowym toczącym się przeciwko jednemu z nich może łączyć się z zarzutem niewywiązania się przez stronę z obowiązku udowodnienia faktów, z których wywodzi skutki prawne (por.m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 16 maja 2003 r., I CKN 389/01).

W postanowieniu z 23 lipca 2014 r., V CZ 506/13 Sąd Najwyższy uznał, że także wtedy, gdyby doszło do uwzględnienia apelacji innego dłużnika solidarnego, dłużnik solidarny, który apelacji nie wniósł, a sąd drugiej instancji nie rozpoznał w stosunku do niego apelacji na podstawie art. 378 § 2 k.p.c., może wytoczyć powództwo o pozbawienie wykonalności wydanego przeciwko niemu tytułu wykonawczego (art. 840 § 1 pkt 2 w związku z art. 375 § 2 k.c.).

Ta droga obrony praw pozwanych osób fizycznych wydaje się przy tym efektywniejsza, także gdy chodzi o czas, w jakim może być zrealizowana, gdyż w postępowaniu kasacyjnym ustawodawca przewidział fazę wstępną, w której dochodzi do oceny przesłanek warunkujących przyjęcie skargi do rozpoznania i kolejnym dopiero etapem jest rozstrzygnięcie o samej skardze kasacyjnej.

Biorąc pod uwagę powyższe, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., orzeczono jak w pkt 1 sentencji.

O kosztach postępowania zażaleniowego należnych powodowi orzeczono stosownie do § 10 ust. 2 pkt 2 w zw. z § 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2018 r., poz. 265). Wniosek współpozwanym spółek o zasądzenie na ich rzecz kosztów postępowania zażaleniowego został oddalony, gdyż brak jest podstaw do rozliczania kosztów pomiędzy podmiotami występującymi po tej samej stronie postępowania procesowego.

A.W.

[ms]